

УДК 821.161.2=163.42.091"192/193"

БЕЗМЕЖНІСТЬ, МЕЖА, ПО ТОЙ БІК МЕЖІ У ПОЕЗІЇ МАРІАННИ КІЯНОВСЬКОЇ

Марія КОТИК-ЧУБІНСЬКА

*Інститут Івана Франка НАН України,
вул. Драгоманова, 18, Львів, 79000, Україна,
e-mail: e-mail: lvilsh@ukr.net*

Проаналізовано поетичні твори Маріанни Кіяновської з погляду образного, тематичного представлення в них поняття «межа». Підкреслено, що стани віри, творчості, любові мають визначальне місце в поетичному світі М. Кіяновської.

Ключові слова: безмежність, межа, стихія, слово.

Маріанна Кіяновська належить до літературного покоління, що заявило про себе у 90-х роках ХХ століття «Переступний вік» (Ростислав Чопик) резонує у поезії М. Кіяновської із внутрішнім переживанням межових станів початку і кінця, любові, віри, творчості.

Як осмислюється і виявляється в поезії М. Кіяновської поняття «межі» (або – «відсутності межі») на рівні образності, тематики, сприйняття світу, себе у світі – таке питання стане предметом висвітлення у цій розвідці.

У першій збірці, «Інкарнація» (1996), поняття межі як обмеження чи рубежу не прочитується. Навпаки, тут панує відкритість, світ виявляє себе через стихії – моря, дощу, туману, віхоли, снігу, вітру, землі; у часі і просторі легко зміщуються імена, цивілізації і культури. Старозавітній Ной сусідить із варягом-безбожником, інфанта і херувим легко вживаються у контекст означень «борделі снів», «храми із пісків» тощо.

На рівні самоусвідомлення ліричного суб'єкта відсутність меж виявляється у потрактуванні життя як неохопного тривання, початок якого губиться в імлі постання світу, а кінець є умовним і не остаточним.

Я знаю, роки майже не болять.
Я знаю. Я відчула. Я навіки
Сховала в себе очі немовлят,
Їх мертві сльози. І застигли ріки.
І вічну сутність раю. Я – жива.
Суцільний крик. Риданням не затерпла.
Тоненьким схлипом проросте трава
Із мого болю, ніби з мого пекла.
Згортання крові кришиться у бруд.

Я предковічна, як вода солона... [2, 15];
Вже відтято життя, вже відміряно море і вир.
Знову в тілі своїм повернуся колись до нащадків... [2, 19].

У тематичному розмаїтті «Інкарнації», окресленому реаліями та іменами Старого Завіту, давньогрецьких міфів, Євангелії та апокрифів, варто виокремити такі важливі аспекти. У випадках, коли йдеться про жіночі імена – Медеї, інфанти, одаліски, Магдалини, визначальним у їхній долі є почуття любові. М. Кіяновська висвітлює грані, невидимі у стереотипних трактуваннях цих образів. Зокрема, Медея – «хижоволоса», але поетеса бачить трагедію цієї жінки: любов Медеї – «розбита амфора». Кохання ж до інфанти стає стимулом до паломництва, до здійснення духовних подвигів. Але, поки поклонники-пілігрими осягають духовні висоти («піщані замки») і не повертаються, тіло інфанти палає «в борделях снів» [2, 8]. Так само в поезії про одаліску: головний життєвий конфлікт полягає в зударі духовного і тілесного. Наложниця в гаремі усвідомлює себе як тіло («Я одаліска. Тіло і печаль. // Душі нема, лиш очі повні шалу» [2, 11]). У розумінні цієї жінки смерть Ісуса на хресті, божевілля Магдалини, прощення бога і «потала» набувають особистісного значення, викликають протест. Така поетична інтерпретація визначальної події Нового Завіту – розп'яття, коли наголошено на тілесності, а не на спасінні душі, досить несподівана. Однак перевага людського / тілесного не є остаточною, як це видається на перший погляд. Початкові слова одаліски – «Я пам'ятаю, ти мене лишав // *Своєму* богу на гірку поталу», повторюються ще раз укінці – «Пригадуєш, як ти мене лишав // *Моєму* богу на гірку поталу» (виокремлення шрифтом наше. – М. К.-Ч.) [2, 11]. Змінюючи займенник, авторка “перевертає” наше розуміння вірша, унаочнює, як людську раціональну аргументацію може переважити сила одного слова. Так відображено зміну у свідомості одаліски – кажучи про бога «*мій*», вона переступає через якусь внутрішню межу. Може, одаліска – це Магдалина, яка дивиться на себе збоку? Може, вона переступає межу між Старим і Новим Завітом?

На рівні екзистенційного переживання долі Христа ця поезія співзвучна з поемою Лесі Українки «Одержима».

Також особливістю «Інкарнації» Маріанни Кіяновської є те, що тут потрактування деяких подій і імен Нового Завіту йде врозріз із канонічним. Зокрема, ув одному із віршів поетеса дає візію упокоєння ключника Петра під стіною Едему. «Що тепер? – думає читач. – Хто відчинятиме Райську браму перед новоприбулими? І чому для самого Петра Рай – чужий і далекий?» [2, 14]. В іншому тексті авторка бере на себе відвагу зрозуміти вчинок Юди як людську слабкість, роздвоєність душі [2, 22]. Загалом у першій збірці М. Кіяновської можемо зауважувати протестні, богоборчі мотиви.

Долання меж раціональної впорядкованості, каузальної зв'язаності речей та подій у світі відбувається на рівні поетикальних засобів. У поезіях збірки «Інкарнації» важливу роль відіграє парадокс, алогізм, оксиморон: «з глини ліпитиму вітер», «холодна втіха», «як гадина свята», «сакральний бруд», «сади піщані», «вмирають мертвим попелом тумани», «вода, як тлін, себе минувши, вічна». Мар'яна Савка інтерпретує такі поетичні засоби не як словесну *противагу* раціональній впорядкованості світу у нашій

свідомості (причина–наслідок), а як *віддзеркалення* цього-таки світу: «вільновідпущені асоціації своїм парадоксальним збігом [...] відтворюють хаос і спонтанність життя, що повне парадоксів, перегинів, несумісностей» [4, 146]. Так чи так, у парадоксах і алогізмах поезія переступає межі конвенційної мови і розширює наше бачення світу.

У збірці «Міфотворення» (2000) поетеса також почуває свободу у слові. Усвідомлення письма як нескінченності ставить авторку поза межу логічних суперечностей і протиріч.

Творення, за поезією М. Кіяновської, – це інший світ. Відображений в поезії, цей світ дає незвичний досвід переживання простору і часу: тут нема за що вхопитися, нема ґрунту під ногами, все зависає, відлунює, взаємопереходить і взаємодорівнює:

Зненацька знерухомлені ліси
Пускають корінь в землю, зела – в небо,
Вдивляються в безодні і за себе
Благають Бога. Їхні голоси,
Як сотні їхніх тіл, як сотні втеч,
Як сотні сотень крил, що понад ними... [3, 16].

Межа між реальним світом і іншим світом творення є радше внутрішньою, але поетеса часто означає перехід через цю межу як часо-просторове переміщення («Я вертаюсь надвечір у світ, де відстояні хащі»).

У поезиці «Міфотворення» домінує спонтанність думки, наплив і згромадження образів, стереоскопічність бачення світу, поєднання протилежних явищ і станів у єдине ціле. На лексичному рівні «іншість» світу творення засвідчує себе у словах із найвищим (абсолютним?) ступенем вияву ознаки – «безодні», «всюдисущі», «невловимі», «останне», «безконечно», «вічне», «надривний», «безжальний», «неспалимої», «спорожнілий», «безвітряну», «споконвіку» тощо.

Наскільки перші збірки М. Кіяновської характеризували стихійність, безмежність, безоглядність, що виявлялися у вільному перетіканні тем, знаків культур і епох, настільки збірці «Дещо щоденне» (2008) притаманне настійливе відчуття межі (тут часто фігурують слова на позначення краю – «грань», «коло», «поріг», «провалля», «берег», «межі»). «Межа» прочитується у максимальній сконцентрованості авторки на темах, що становлять своєрідну цілість: слово–Бог–смерть. Також свідоме встановлення рамок можна бачати у строгому дотриманні восьмирядкової будови віршів (два катрени) й у виваженому, вивіреному кількісному представленні текстів.

Стихії води, повітря, землі, що визначали простір творення у першій збірці «Інкарнація», тут (у поезіях збірки «Дещо щоденне») поглинені стихією слова. Слово акумулює первісну силу цих елементів. І уособлює небезпеку, яку може становити стихія для людини: у слові таїться загроза згоряння, «невиринання» [1, 40].

Мій невидимий дім наднебесний – одна із утопій.
(Ти ж не віриш, що я вже за гранню, під льодом, за склом?!)

Воскрешає, вбиває, надламає ямб п'ятистопний –
І лягають на душу слова передсмертним теплом.
Зігриваючи й раячи кригу і трошачи вікна,
П'ю малими ковтками, як ліки, безодню свою,
У своїх небесах... Я ще дещо напишу і зникну.
Навіть віршем оцим я згораю і перестаю [1, 9].

Здається, що слово – камінь, з якого так легко було «мурувати» на початку, набув для М. Кіяновської небувалої вагомості. Поетичний простір творення – саду, у якому так вільно, багатослівно, розмаїто відображався світ, тепер переходить у простір пустелі, де переживається самотність, мовчання, де відбувається наближення до пізнання Бога, Слова, любові, смерті, страху, себе.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Кіяновська М.* Дещо щоденне : Збірка поезій / Маріанна Кіяновська. – К. : Факт, 2008. – 67 с.
2. *Кіяновська М.* Інкарнація / Маріанна Кіяновська. – К. ; Львів : Київська Русь, 1996. – 98 с.
3. *Кіяновська М.* Міфотворення / Маріанна Кіяновська. – К. : Смолоскип, 2000. – 108 с.
4. *Савка М.* Алогізми і парадокси чи шлях чіткої логіки (Збірка поезій Маріанни Кіяновської «Інкарнація») / Мар'яна Савка // Молода нація / головний редактор Олег Проценко. – К. : Смолоскип, 1998. – С. 144.

*Стаття надійшла до редакції 15.09.2012
Прийнята до друку 21.02.2013*

BOUNDLESSNESS, BOUND, TO THE OTHER SIDE OF BOUND IN MARIANNA KIYANOVSKA'S POETRY

Mariya KOTYK-CHUBINSKA

*National Academy of Science of Ukraine,
Ivan Franko Institute,
Dragomanov Str., 18, Lviv, 79000, Ukraine,
e-mail: e-mail: lvilsh@ukr.net*

The article deals with the analysis of Marianna Kiyanovska's poems. In perspective of figurative, thematical representation of the «bound» concept. In Kiyanovska's poetical world importance of faith, creation and love conditions are underlined.

Key words: boundlessness, bound, element, word.

**БЕЗГРАНИЧНОСТЬ, ГРАНИЦА, ПО ТУ СТОРОНУ ГРАНИЦЫ
В СТИХОТВОРЕНИЯХ МАРИАННЫ КИЯНОВСКОЙ****Мария Котик-Чубинская**

*Институт Ивана Франко НАН Украины,
ул. Драгоманова, 18, Львов, 79000, Украина,
e-mail: e-mail: lvilsh@ukr.net*

Анализируются стихотворения М. Кияновской с точки зрения художественной, тематической репрезентации в них понятия «граница». Состояния веры, творчества, любви рассматриваются как изначально важные в поэтическом мире М. Кияновской.

Ключевые слова: безграничность, граница, стихия, слово.